

VERKIEZINGS- PROGRAMMA 2023-2027

Programmacommissie GroenLinks 2023-2027

Roel Baas | Geert Gabriëls | Thea Jetten | Mark Mülders | Susanne Voncken

GROENLINKS
PROVINCIE LIMBURG

INLEIDING

Het is een verwarrende en bijzondere tijd. Bestaanszekerheid, stikstof, zorg, wonen, klimaat, onderwijs, energie, inflatie, het lijkt wel of alles bij elkaar komt. Het is tijd dat er in gezamenlijkheid keuzes gemaakt worden. GroenLinks neemt hierin verantwoordelijkheid zoals we de afgelopen jaren in Limburg hebben laten zien. Ook landelijk boeken we resultaten door in de Tweede Kamer een besluit af te dwingen ten aanzien van het energieplafond. Voor miljoenen mensen wordt hiermee de pijn van stijgende energieprijzen verzacht. Daar staat GroenLinks voor: sociaal en groen!

In onze provincie zien we de tweedeling in de samenleving sterker dan elders in Nederland. Met de huidige ontwikkelingen van inflatie en energieprijzen lopen meer mensen gevaar om in de schulden terecht te komen. En dat geldt niet alleen voor de minima. Ook mensen met een inkomen tussen minimumloon en modaal dreigen in de groep “werkende armen” terecht te komen. Mede daarom zetten we als GroenLinks in op doorzetten en versterken van de sociale agenda. Zodat de aanpak van bijvoorbeeld ongelijkheid of laaggeletterdheid en investeren in bibliotheken en gezondheid doorgezet wordt.

Ook in Limburg zien we de laatste jaren steeds meer versnippering. Er komen meer en meer politieke partijen die de onderlinge –soms kleine- verschillen benadrukken. Onze inzet is juist om naar overeenkomsten te kijken en zo sterker, daadkrachtiger en groter te worden waardoor we meer impact kunnen uitoefenen. Niet de verschillen uitlichten maar juist op zoek naar de gemeenschappelijke belangen op het gebied van sociaal en groen. Landelijk zien we dat de PvdA en GroenLinks steeds meer de samenwerking zoeken. In Limburg zijn we aan het verkennen hoe we intensiever kunnen gaan samenwerken. Met die insteek kunnen we namelijk écht een vliegende start maken. Zowel sociaal als economisch en ecologisch.

Wat ons de afgelopen jaren hebben geleerd is dat veranderingen zich extreem snel kunnen voordoen. Een verkiezingsprogramma kan in deze tijden, vier jaar vooruitkijkend, zeker niet in detail aangeven wat er moet gebeuren. Het gaat vooral om de idealen, de visie en de hoofdlijnen waar GroenLinks voor staat. Waar mogelijk zullen in dit programma toch ook concrete acties worden beschreven.

Het antwoord van GroenLinks op de wereldwijde en Limburgse veranderingen ligt besloten in de naam van onze politieke beweging: groen én links: met oog voor mens, dier, natuur en klimaat én met een rechtvaardige verdeling van lasten en lusten. We popelen om weer hard aan de slag te gaan met deze insteek. Voor álle Limburgers!

Met jouw stem op GroenLinks maak je Limburg socialer en groener en zorg je daarnaast voor een sterk progressief blok in de Eerste Kamer. Dank daarvoor!

*Thea Jetten,
lijsttrekker GroenLinks Limburg*

INHOUD

Inleiding	2
Inhoud	3
Samenvatting in 12 acties	4
Hoe betalen we alles?	5
1. NATUUR EN MILIEU	6
A Biodiversiteit	6
B Landschap	8
C Gebiedsplannen: Leefbaarheid op het platteland!	10
D Milieu en gezondheid	12
2. SAMENLEVING EN CULTUUR	14
A Publiek geld is bestemd voor publieke waarden	14
B Sociale agenda: iedereen doet mee	14
C Onderwijs en arbeidsparticipatie: Gelijke kansen voor iedereen	15
D Positieve gezondheid: #lekkerinjevel	15
E Inclusieve samenleving: iedereen, altijd, overal!	16
F Wonen: geen markt maar een recht!	17
G Sportief Limburg	18
H Kunst en cultuur: verbinding en onbetaalbare herinnering!	19
I Cultuurhistorie: verhalen en verwondering	21
J De media: eerlijke informatie	22
K Bibliotheek: veel meer dan alleen een boek	23
3. ECONOMIE	24
A Naar een circulaire economie	24
B Energie: Van, voor en door inwoners!	27
C Regionale ontwikkeling en grensoverschrijdende arbeid	30
D Mobiliteit	30
Bijlage: Begrippenlijst	33

SAMENVATTING IN 12 ACTIES

De manier waarop wij,
GroenLinks, politiek bedrijven:

*Daadkrachtig, hoopvol, gezamenlijk,
constructief, eerlijk, betrouwbaar,
inhoudelijk, open en transparant.
We nemen verantwoording en geven
perspectief.*

Vertaald in onderstaande inhoudelijke punten:

- Uitgangspunt: publiek middelen voor publieke waarden
- GroenLinks bestrijdt armoede en eenzaamheid
- GroenLinks bevordert de biodiversiteit
- We accepteren geen greenwashing
- Natuur, voedselproductie en verdienmodel: het kan samen
- Schone lucht, bodem en water voor iedereen
- Wonen is geen markt maar een recht
- We zijn tegen discriminatie en racisme
- Cultuur en erfgoed: juist in Limburg
- Bestaanszekerheid: een mensenrecht!
- Naar een circulaire economie
- Een eerlijke en rechtvaardige energietransitie

**BESTUREN VANUIT
EN MET IDEALEN.
POLITIEK MET
EEN ZACHTE G!**

HOE BETALEN WE ALLES?

In dit verkiezingsprogramma laten we zien dat GroenLinks vooral wil investeren in publieke taken.

Wij stellen publieke belangen boven private belangen. Daarvoor moeten bestaande budgetten structureel worden opgehoogd en zijn nieuwe investeringen nodig. Dit moet natuurlijk bekostigd kunnen worden.

Dat willen wij onder andere door:

- Sluiting van vliegveld Maastricht Aachen Airport
- Het inzetten van de huidige begrotingsoverschotten
- Ophoging van de provinciale opcenten
- Minder asfalt aanleggen
- Herprioritering van de bestaande uitgaven en een verschuiving naar de kerntaken natuur en landschap.
- En zo nodig: het aanspreken van de immunisatiereserve.

De taken van de provincie en onze inzet

De kerntaken van de provincie liggen vast in de wet. De acht kerntaken zijn:

- Duurzame ruimtelijke ontwikkeling
- Milieu, energie en klimaat
- Vitaal platteland en natuurbeheer
- Regionale bereikbaarheid
- Regionale economie
- Cultuur en monumentenzorg
- Toezicht op gemeenten
- Toezicht op waterschappen

Zie www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/provincies/taken-provincie.

Daarnaast kent Limburg een sociale agenda. Dit is geen wettelijke taak maar wat GroenLinks betreft belangrijker dan ooit. Limburgers hebben nog steeds een achterstand op het gebied van bijvoorbeeld gezondheid, inkomen en welzijn in vergelijking met de rest van Nederland. Daarom willen we behoud, ontwikkeling en uitvoering hiervan.

In dit programma werken we onze doelen verder uit.

1

NATUUR EN MILIEU

A BIODIVERSITEIT

Natuur dient de biodiversiteit en biodiversiteit dient de natuur! GroenLinks wil de dramatische achteruitgang van de biodiversiteit stoppen en de diversiteit en veerkracht van soorten juist bevorderen. Dat willen we doen door in te zetten op de verschillende aspecten van het Provinciale natuurbeleid. Wij willen meer inzetten op daadwerkelijke uitvoering. Er zijn al visies en plannen genoeg.

Natuurontwikkeling: eindelijk!

We zijn blij dat na jaren stilstand de regeling voor Natuurontwikkeling (SKNL) weer opengesteld is. Er is echter meer nodig om aan de afspraken met het Rijk ten aanzien van het Natuurnetwerk te voldoen. GroenLinks wil de afspraken uit het Natuurpact nakomen en hier bovenop, extra inzetten op verbindingzones tussen Natuurgebieden. Dat wil zeggen dat er naast de 2600 hectaren natuurontwikkeling uit het Natuurpact geld komt voor extra verbindingzones tussen natuurgebieden. Dit kan in samenwerking met agrariërs of andere landeigenaren via hagen, heggen of andere lijnvormige landschapselementen. De 3400 hectaren die ingericht moeten worden, worden daadwerkelijk gerealiseerd. We halen alles uit de kast om de afspraken uit het Natuurpact na te komen. Grotere natuurgebieden en meer verbindingzones tussen natuurgebieden is goed voor genueitwisseling tussen populaties en dus goed voor de biodiversiteit!

Natuurbeheer: we moeten helpen!

GroenLinks is blij dat de wettelijke taak van Natuurbeheer alsmede ook de middelen voor het agrarische natuurbeheer nu ook eindelijk structureel in de begroting zijn geregeld. Waar de contracten met natuurorganisaties en agrarische organisaties eerst om de twee jaar bezien moesten worden, kunnen we nu gewoon de wettelijke termijn van zes jaar vastleggen. Nog beter zou het zijn “langjarigere” contracten af te sluiten (voor bijvoorbeeld 12 of 18 jaar). Zowel voor agrarisch natuurbeheerders als voor terreinbeherende organisaties zoals Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, de Bosgroepen en Stichting het Limburgs Landschap biedt dit extra duidelijkheid. GroenLinks wil de vergoedingen voor natuurbeheer verhogen, ook beheer van landschapselementen subsidiabel maken én de contracten voor een langere termijn opstellen.

Kwaliteit van natuur en N2000: schoonheid komt niet vanzelf!

GroenLinks is blij dat afgelopen jaar de regeling voor N2000, kwaliteitsverbetering voor natuurgebieden, is opengesteld. Doordat de kwaliteit van de Limburgse natuur door verstoringen door stikstof, pesticiden, verzuring en vermesting is afgenomen, is ingrijpen nodig. Niet alleen de kwaliteit van de N2000 gebieden moet omhoog. Ook de kwaliteit van alle natuur eromheen, in de stad en op het platteland, moet omhoog. De natuurlijke systemen en kringlopen moeten weer in evenwicht gebracht worden waardoor er weer gezonde habitats en gezonde populaties dier- en plantensoorten kunnen ontstaan. Als de natuurlijke kringlopen ten aanzien van onder andere water, stikstof en koolstof goed in orde zijn, hoeven we op termijn minder te investeren om de kwaliteit van N2000- gebieden te herstellen. Die worden dan immers ook niet meer aangetast.

Bossenstrategie; longen vullen!

GroenLinks wil meer, diverser en gezonder bos in Limburg. We willen bestaande bossen en boomstructuren beter beschermen en de nieuwe aanplant gericht laten plaatsvinden. Niet alle bomen hoeven aangeplant te worden: er zijn genoeg plekken waar je de natuur haar gang kunt laten gaan. (#vanzelfnatuur). Bij bosontwikkeling kunnen de bomen en struiken die niet inheems of invasief zijn worden verwijderd. GroenLinks wil voortvarend aan de slag gaan met het creëren van meer bos en maximaal inzetten op boslandbouw en de ontwikkeling van voedselbossen. We zetten een regeling voor voedselbossen en boslandbouw op. Enerzijds voor grootschalige initiatieven in de landbouw en bij particulieren of stichtingen. Anderzijds voor kleinere voedselinitiatieven in dorpen en steden. GroenLinks wil niet alleen meer bomen maar ook kwalitatief betere natuurlijke systemen. Het aantal bomen is hierbij niet van belang en overigens nooit genoeg.

Soortenbescherming / flora en fauna; we houden van planten en dieren!

De intrinsieke waarde van planten en dieren wordt onderkend. Het behoud en het gezond maken van populaties hoort hierbij. Naast de intrinsieke schoonheid van het planten- en dierenleven vertegenwoordigt de biodiversiteit ook een waarde voor de mens. Deze waarde moet in besluiten altijd vooraf meegenomen worden. Verder wil GroenLinks structureel budget voor exotenbeheer, actieve soortenbescherming, schadepreventie, vervoer van zieke of gewonde dieren en dierenopvang. Op dit moment zijn dit nog budgetten die al jaren incidenteel geraamd worden. Dit moet veranderen als we de natuurlijke systemen op orde willen brengen en pal willen staan voor dierenwelzijn en gezonde populaties dieren en planten.

Vermaatschappelijking van natuur; genieten van verwondering!

GroenLinks vindt het van groot belang dat we samen leren leven met de natuur om ons heen. Beleving van natuur- en landschap gaat samen met kennis, educatie en verwondering om natuur, landschap en soorten. Dat wil zeggen dat natuur- en milieueducatie structurele aandacht en budgetten behoeven. Daarnaast willen we de structurele subsidie voor het Natuurhistorisch Genootschap (NHGL) verhogen omdat deze organisatie een belangrijke rol speelt in monitoring van soorten in het landschap. De uitvoering aangaande de Nota Landschap Verbindt is succesvol gebleken. Deze zetten we door met extra incidentele middelen. Verder willen we de volgende parken structureel ondersteunen met 75.000 euro per jaar: Maas Swalm Nette, Kempenbroek, het Bocagelandschap, Rivierpark Maasvallei, het Drielandenpark en de Regionale Landschappen/Nationale Parken de Groote Peel, De Maasduinen en De Meinweg.

Dossier Omgevingsvisie

In de periode vanaf december 2019 tot en met maart 2020 heeft de Provincie Limburg onder de naam 'Toekomst van Limburg' haar inwoners uitgenodigd om via digitale en fysieke kanalen mee te denken over de fysieke leefomgeving en gevraagd hun mening en visie te delen.

De representatieve steekproef is uitgevoerd in het kader van de Omgevingsvisie Limburg en heeft betrekking op de toekomstvisie van Limburg voor de jaren 2030-2050.

Eén van de uitkomsten:

69 procent van de ondervraagden vindt dat de natuur in Limburg meer ruimte moet krijgen. 83 procent geeft aan dat de natuur sowieso op het huidige niveau moet blijven, ook al gooit de toekomst op welke manier dan ook roet in het eten.

Geen Greenwashing!

Leuk zo'n bijenhotel maar er moeten, zeg maar, wel bijen in zitten... toch?

Te vaak worden er besluiten genomen waarbij natuurwaarden verloren gaan en de "compensatie" niet terugbrengt wat er verloren gegaan is. Oude (bos-)systemen verdwijnen vaak voor korte termijn economisch gewin en de nieuwe aanplant of compensatie brengt nog geen fractie van de verdwenen biodiversiteit terug. Bodemsysteem, watersysteem en biologisch systeem zijn hiervan de dupe. GroenLinks wil greenwashing tegengaan. Als we het woord "biodiversiteit", "natuur inclusief" of "natuurcompensatie" gebruiken moet er ook echt uitgelegd én gemonitord worden voor welke specifieke populaties en soorten er op welke manier iets verbeterd wordt. Het kan vanwege de complexiteit van factoren die van invloed zijn op populaties ook om een leefgebiedenbenadering gaan.

Daarnaast moet er beter gemonitord worden of "compensatie" in de praktijk wel goed uitvalt en of soorten hier ook daadwerkelijk mee geholpen zijn. Is dat niet het geval, dan moeten er meer investeringen gedaan worden om de verloren publieke groene waarden terug te brengen. GroenLinks wil geen groene woestijnen en minder aangeharkte netheid. GroenLinks neemt het natuurlijke systeem serieus en wil dat initiatiefnemers dat ook doen. GroenLinks wil geen medewerking verlenen aan natuur-exclusieve initiatieven. Het gebruik van pesticiden die het natuurlijke systeem beïnvloeden, wordt verboden.

B LANDSCHAP**Steunpunt landschapsbeheer is terug! Vrijwilligers bedankt!**

Na het faillissement van IKL is er veel kennis en ervaring van vrijwilligers die het landschap beheerden verloren gegaan. GroenLinks is blij dat Stichting het Limburgs Landschap de verantwoordelijkheid heeft genomen de taken, die bij goed landschapsbeheer behoren, weer op te pakken. Het betreft de ondersteuning van vrijwilligers op het gebied van kennis, materialen, coördinatie en monitoring. De financiering van dit nieuwe steunpunt landschapsbeheer is echter nog niet structureel geregeld. GroenLinks vindt het van groot belang dat niet alleen landschap binnen het Natuurnetwerk goed beheerd wordt maar ook landschap buiten het Natuurnetwerk. Het steunpunt voor landschapsbeheer moet dus structureel gefinancierd worden en ook uitgebreid worden met aanvullende taken ten behoeve van ons kenmerkende Limburgse landschap met haar unieke soortenrijkdom.

Natuur, agrarische sector, waterbeheer, toerisme en een verdienmodel: het kan samen in het landschap!

Landschapselementen zoals holle wegen, graften, hagen en heggen zijn van levensbelang voor de dooradering van ons landschap. Dier- en plantensoorten profiteren ervan en het is ook voor het oog schitterend. GroenLinks streeft naar langjarige beheercontracten met gemeenten, agrariërs en terreinbeherende organisaties die deze elementen aanplanten en aan landschaps- en natuurbeheer doen. Landschapsbeheer, natuur, agrarische sector, soortenmanagement, waterbeheer en toerisme gaan hand in hand en maken het platteland leefbaar voor mens en dier! GroenLinks wil samen met gemeenten, waterschap, agrariërs en andere grondeigenaren werk maken van het aanplanten en het beheren van nieuwe landschapselementen.

Vaak wordt de agrarische sector tegenover de natuursector geplaatst. GroenLinks vindt dat dat niet hoeft. Natuur en landbouw hebben elkaar nodig en dienen elkaar

te versterken. Dit kan en hier zet GroenLinks zich 100% voor in. Landschapsbeheer, heggen, hagen, natuurbeheer, boslandbouw, voedselbossen, strokenteelt, biologische landbouw en natuur inclusieve landbouw zijn allemaal onderwerpen die GroenLinks omarmt. We zullen deze verder moeten uitwerken zodat er een verdienmodel is voor de agrarische sector die (verplicht) opereert in evenwicht met gezonde natuurlijke kringlopen en gezonde populaties dieren en planten. Het landschap en de natuur is van iedereen dus we mogen hier ook gezamenlijk als samenleving aan bijdragen. Perspectief voor landbouw, water en natuur kan alleen gezamenlijk gevonden worden. GroenLinks wil dit ondersteunen omdat we van ons Limburgse landschap houden, van de Limburgse unieke biodiversiteit houden, van onze boeren houden en dit de hele Limburgse samenleving gunnen!

Ook de boer beheert het landschap!

De agrarische sector kan volgens GroenLinks een grotere rol spelen in het beheren van het landschap en de ecologische, hydrologische en bodemsystemen. De 11 miljoen die de Provincie Limburg structureel in MAA dreigt te investeren wil GroenLinks structureel inzetten voor agrariërs die op hun landerijen heggen, hagen, graften en andere landschapselementen ontwikkelen. Voor deze 11 miljoen zouden 1000 agrariërs met contracten van 30 jaar, jaarlijks 10.000 euro kunnen ontvangen om de landschapselementen (ecologie, water en bodem) te beheren. De bijdrage die dit levert aan bodem, water en ecologie moet natuurlijk gemonitord worden. Boeren, natuur, voedselproductie, landschapsbeheer en ecologie: het kan en moet samen! GroenLinks kiest hier nadrukkelijk voor en wil hier ook in investeren!

Bescherming en beleving: geen landschapspijn meer!

De landschapselementen die aangeplant worden en die nog in het landschap bestaan dienen natuurlijk beschermd te worden. Dat doen we via de omgevingsvisie en de omgevingsverordening. Het landschap is van en voor iedereen dus het planologisch beschermingsniveau moet volgens GroenLinks flink omhoog! Dat geldt ook voor de zogenaamde Groenblauwe mantel. Het beschermingsniveau hiervan gaat, als het aan GroenLinks ligt, naar het zelfde beschermingsniveau als dat van het Nederlandse Natuurnetwerk (NNN/voorheen goudgroene natuur).

In Limburg genieten we allemaal, Limburgers en toeristen, van de natuur en het landschap. Wandel- en fietsroutes dragen bij aan de beleving van die natuur. GroenLinks vindt het belangrijk om de beleving van de natuur te blijven behouden en ziet voor de Provincie dan ook een rol in het onderhoud van de daarvoor bestemde infrastructuur. Hetzelfde geldt voor het stimuleren van recreatiegebieden: wanneer we de beschermde natuurgebieden willen ontlasten van (te) veel bezoek moeten er aantrekkelijke alternatieven zijn voor inwoners en bezoekers van onze provincie om te recreëren. GroenLinks wil dat mensen kunnen genieten van natuur dicht bij huis! De natuur moet kunnen profiteren van toerisme en geld dat eraan verdiend wordt.

C GEBIEDSPANNEN: LEEFBAARHEID OP HET PLATTELAND!

Gebiedsplannen, vergunningen en stikstof. Er moet duidelijkheid komen!

In het kader van de gebiedsplannen streeft GroenLinks een integrale aanpak na. De gebiedsplannen worden gemaakt samen met de natuurorganisaties, de agrarische sector, het Waterschap en gemeenten. De biologische, natuurinclusieve sector wordt hierbij zeker niet vergeten want zij zijn een voorbeeld in de agrarische transitie. De hydrologische, ecologische en bodemkundige systemen in de gebieden dienen op orde te zijn. Ecologie, hydrologie en bodem zijn leidend. Vaak wordt de agrarische sector tegenover de natuur geplaatst. GroenLinks denkt dat dit niet hoeft en dat ze samen naast elkaar kunnen bestaan. Zoals eerder opgemerkt moet er dan wel wat veranderen bij die sectoren die nu *niet* natuurbevorderend werken. Dat geldt ook voor de industrie, bouw en mobiliteit. GroenLinks wil de agrarische sector helpen bij de omschakeling naar natuurbevorderende voedselproductie. Ook is GroenLinks van mening dat agrarische bedrijven eindelijk duidelijkheid moeten krijgen. Regels die we nu opstellen moeten vastliggen en niet over vijf jaar weer aangescherpt worden. Agrariërs maar ook natuurorganisaties moeten weten waar ze aan toe zijn zodat er weer stabiliteit en rust ontstaat.

In de gebiedsplannen wil GroenLinks eerst inzetten op de agrariërs die vrijwillig willen stoppen. Als inzichtelijk gemaakt is welke bedrijven vrijwillig willen stoppen is er ook meer inzicht in hetgeen nodig is om de overige bedrijven te helpen naar natuurbevorderende voedselproductie. De agrarische familiebedrijven dienen geholpen te worden in hun zoektocht naar perspectieven voor de toekomst. Hogere prijzen voor producten die ze leveren en minder afdracht aan de (super)markt is hierbij van belang. Een eerlijke boterham horen onze boeren te verdienen. Naast flinke stikstofreductie en gezondere natuurlijke systemen dient dit het doel van de gebiedsplannen te zijn! Ook de leefbaarheid op het platteland is hiermee gediend.

Vergunningsverlening loopt vast doordat er te weinig werk gemaakt is van stikstofreductie. Er wordt veel vergaderd maar concrete initiatieven blijven uit. GroenLinks wil initiatieven die bijdragen aan dierenwelzijn, duurzaamheid, gemeenschappelijke voedselproductie en natuurbevorderende voedselproductie extra ondersteunen. Een Provinciale stikstofbank kan ervoor zorgen dat dit soort initiatieven prioritair in aanmerking kunnen komen voor stikstofruimte. Daarnaast wil GroenLinks dat intern salderen weer vergunningsplichtig wordt en dat extern salderen niet zomaar meer mogelijk is volgens de 70-30 verdeling zoals die nu geldt. GroenLinks wil ook nadrukkelijk kijken naar het fors verminderen van latente ruimte in vergunningen. Alle sectoren dienen bij te dragen aan het probleem van overmatige uitstoot die publieke waarden aantast.

Land- en tuinbouw, veeteelt en dierenwelzijn. Niet méér maar beter!

GroenLinks wil werk maken van duurzame land- en tuinbouw. Dat betekent enerzijds dat de Provincie alle maatregelen dient te nemen die nodig zijn om landbouwbedrijven te laten toewerken naar een kringlooplandbouw, maar anderzijds betekent het ook dat we in Limburg echt werk moeten maken van verkleining van de veestapel. GroenLinks wil de instelling van een revolverend ondersteuningsfonds, een duurzame manier van financiering waarbij het uitgeleende geld weer terugkomt, zodat het opnieuw beschikbaar komt voor nieuwe leningen. Zodat boeren met goedkope leningen over kunnen stappen op duurzame landbouw. Onderzoek moet uitwijzen hoe groot dit fonds moet zijn. Bij dit onderzoek worden andere partijen, waaronder vertegenwoordigers van de boeren, betrokken.

De huidige manier van veeteelt zorgt voor enorme stallen, die niet voldoende worden ingepast in het landschap. GroenLinks is tegen de komst van nieuwe megastallen. GroenLinks wil dat de Provincie in haar activiteiten aandacht schenkt aan de bescherming van dieren en zich inzet om het dierenwelzijn actief te bevorderen door middel van onder andere voorlichting, regelgeving, handhaving en steun aan dierenwelzijnsorganisaties. GroenLinks is tegen het houden van dieren met een minimale leefruimte, zo goedkoop mogelijk voedsel en een onverschillige behandeling, leidend tot een voortijdige slacht. Wij willen dat dieren de ruimte krijgen en met respect worden behandeld.

Nieuwe concepten in de voedselproductie zoals Kipster, Pigster, Livar, Leuker1818 en Herenboeren wil GroenLinks maximaal ondersteunen op het gebied van regelgeving en toekomstperspectief. Het zijn deze initiatieven die gemeenschappelijkheid, dierenwelzijn en “anders denken over de voedselketen” bevorderen.

Verder pleit GroenLinks voor een sterke beperking van ammoniak- en methaanemissies en het terugwinnen van energie, stikstof en fosfaten uit mest en landbouwafval. Deze stoffen slaan namelijk neer in onze natuurgebieden waardoor deze zienderogen in kwaliteit achteruitgaan. Dit is een probleem dat niet alleen in Limburg moet worden aangepakt, maar samen met de ons omringende landen en provincies. Ook van veehouderijen buiten Limburg zijn de effecten in onze provincie merkbaar. GroenLinks pleit voor een gezamenlijke lobby richting het Rijk om de normen die hierbij gebruikt worden, te verzwaren

Regionale gesloten landbouwkringlopen, met gebruik van regionaal geproduceerd veevoer en zonder gebruik van kunstmest zijn het streven. Dat betekent dat de schaal van de landbouw de geboden mogelijkheden van een locatie volgt en de veeteelt gebruik maakt van de aanwezige voedselbronnen en geen veevoer uit andere landen importeert.

De tuinbouwsector is voor Limburg belangrijk. GroenLinks wil de ingeslagen weg met ondersteuning op het gebied van innovatie en verduurzaming voortzetten, zodat er op efficiënte en energiebewuste manier gezond voedsel kan worden geproduceerd.

In de glastuinbouw zien we nog te veel oude kassen. Ongebreidelde groei van deze kassen vindt GroenLinks ongewenst. GroenLinks wil dat de Provincie gaat onderzoeken hoe de sanering van oude tuinbouwbedrijven mogelijk gemaakt kan worden.

Vrijkomende agrarische bebouwing is een doorn in het oog van het platteland en risicovol in het kader van veiligheid. Deze zogenaamde VAB's moeten een herbestemming krijgen of opgeruimd worden.

Water: droogte, wateroverlast en waterkwaliteit.

Zonder water geen leven!

De weersomstandigheden worden steeds extremer. Hardere stormen, heftigere regens, en langere droogteperioden vergen een andere ruimtelijke inrichting. Deze inrichting moet klimaatadaptief. Dat wil zeggen dat we rekening houden met het vasthouden van water in natte tijden en gebruik van dit water in droge tijden.

We willen mensen stimuleren om groene tuinen aan te leggen. In kiezels zitten geen vogels en steen zorgt voor hittestress. Groen doet ademen! Droogte is niet minder erg dan wateroverlast. Via strakkere publieke campagnes moet er meer voorlichting komen over watergebruik. Water dient als een spons vastgehouden te worden zodat we niet alleen water beschikbaar hebben in droge tijden maar ook water kunnen vasthouden in

natte tijden. Droogte is een sluipmoordenaar en moet tegengegaan worden. Dit moeten we als maatschappij doen: consument, producent, waterschap: samen!

Schoon water is van levensbelang voor mens en dier. GroenLinks wil voldoen aan de Kaderrichtlijn Water en we nemen deze waterdoelen mee in de gebiedsplannen. Wat schoon is moet schoon blijven: zeer zorgwekkende stoffen, zoals PFAS, medicijnresten, (micro)plastics en microverontreinigingen horen niet thuis in ons water. Deze stoffen dienen uit het afvalwater verwijderd te worden en mogen niet in grond- en oppervlaktewater geloosd worden.

D MILIEU EN GEZONDHEID

Limburg wordt volgevlagen, volgereden met vrachtwagens door de logistieke economie en door een overmaat aan dieren in de bio-industrie ook volgescheten. Dit alles brengt overlast met zich mee op het gebied van geluid, licht, geur, luchtkwaliteit en andere milieuaspecten. Als we willen wonen in een gezonde Provincie moet het roer om.

Ook niet-boeren dragen zorg voor het platteland!

Al jaren ontvangen we signalen dat veel mensen die op het platteland wonen klachten ervaren over geuroverlast, geluidsoverlast, fijnstofoverlast en bijvoorbeeld vrachtwagenverkeer. Deze inwoners die ook zorgdragen voor het platteland en de leefbaarheid ervan willen we een stem geven. Leefbaarheid op het platteland is van groot belang en ruimtelijk willen we geen industriële complexen in het buitengebied. Industrie hoort thuis op industrieterreinen, niet in het landschappelijke buitengebied.

Geen overlast door vliegverkeer; vrolijk genieten van stilte is ook fijn!

GroenLinks is voor sluiting van Maastricht Aachen Airport. Het voor veel publiek geld en overlast verplaatsen van dozen van a naar b zien wij niet als toegevoegde waarde voor onze provincie. Ruimte komt vrij voor andere doeleinden en geld komt vrij voor agrariërs, landschapsbeheer en toerisme.

GroenLinks spant zich in om de groei van luchthaven Bierset tegen te houden. Eijsden-Margraten en Maastricht worden ondersteund in hun lobby naar Wallonië, Vlaanderen en Den Haag. GroenLinks is voor sluiting van de NAVO-basis over de grens bij Schinveld en Brunssum. Wij ondersteunen de gemeenten in hun lobby naar Den Haag en NAVO om de overlast te doen stoppen. Verder ondersteunt GroenLinks de aanvraag van de gemeenten Brunssum en Beekdaelen voor een leefbaarheidsfonds voor de geleden geluidsschade. GroenLinks is tegen de opening van militaire luchthaven Vredepeel bij Venray. Het is niet uitlegbaar dat er een vliegveld geopend wordt in het gebied met de grootste stikstofopgave van Nederland. GroenLinks verzet zich tegen grootschalige bedrijvigheid op de voormalige vliegbasis van Elmpt en verzet zich eveneens tegen vliegoverlast van Weeze (Bergen) en Kleine Brögel (Weert).

GroenLinks wil funvluchten met helikopters verbieden waar dat mogelijk is. Als dat niet kan vanwege het landelijke luchtvaartbesluit wil GroenLinks funvluchten tot een minimum beperken en de legeskosten voor starten en landen van helikopters verhogen.

Vergunningen, toezicht en handhaving: het schuurt en het duurt (te lang)

GroenLinks wil extra investeringen in de Groene Brigade voor strengere handhaving op milieudelicten (drugs, stroperij, overtredingen in stiltegebieden etc.). Er moet meer geld en capaciteit komen voor de Regionale Uitvoerings Diensten. Toezicht en handhaving

van vastgestelde regels lopen soms vast door tijdgebrek. GroenLinks vindt dat regels die we als maatschappij maken ook nageleefd dienen te worden. Op het gebied van milieu betreft het onder meer stroperij, drugsdumpingen, en naleving en handhaving op milieuvergunningen, stikstofvergunningen en energiebesparende maatregelen bij bedrijven.

De afdeling milieu en leefbaarheid van de Provincie Limburg krijgt een structureel handbudget voor geluidsmetingen, luchtkwaliteitsmetingen en andere milieutaken. Deze afdeling dient vooraf meegenomen te worden bij projectrealisatie (bijvoorbeeld de Einsteintelecoop) zodat optimaal naar milieueffecten gekeken kan worden.

Schone Lucht Akkoord; wie wil dat nou niet?

In delen van Limburg zorgen industrie, verkeer, luchtvaart, houtkachels en intensieve veehouderij dat de luchtkwaliteit onder de maat is, met gezondheidsgevolgen voor de inwoners. Jaarlijks overlijden er in Nederland 12.000 mensen als gevolg van luchtvervuiling, waar ook fijnstof een onderdeel van is.

GroenLinks wil het Schone Luchtakkoord nieuw leven inblazen. In alle voorstellen worden de effecten op de luchtkwaliteit meegenomen. We hebben dit akkoord als Provincie Limburg niet voor niets getekend!

Volkstuinen brengen geluk! Meer volkstuinen!

Volkstuinencomplexen zijn plekken waar veel belangrijke maatschappelijke waarden samenkomen. Het zijn sociale ontmoetingsplekken, waar mensen naar elkaar omkijken, waar mensen kennis delen over biodiversiteit, eerlijk voedsel en recepten. Het zijn plekken waar mensen elkaar helpen en het zijn plekken die voor iedereen laagdrempelig toegankelijk zijn. GroenLinks wil dat de Provincie gemeenten ondersteunt bij de ontwikkeling van volkstuinen.

2

SAMENLEVING EN CULTUUR

Welzijn gaat over ons lichamelijk, geestelijk en sociaal welbevinden. Het gaat over onze gezondheid en onze sociale contacten. Concreet gaat welzijn over een zeer breed palet aan onderwerpen zoals: toegankelijke inclusieve zorg, goede GGZ-zorg en wonen mogelijk maken voor iedereen, toegankelijk onderwijs voor iedereen, passend onderwijs, passend werk, meedoen in de samenleving, taal (communicatie en laaggeletterdheid), eenzaamheid en armoedebestrijding, religie, vrije tijd, sport en kunst & cultuur.

Belangrijke thema's die nauw met elkaar verbonden zijn. De regio moet investeren in goede mantelzorg en het aanpakken en bestrijden van eenzaamheid.

Het is van belang om hierin het totaaloverzicht te behouden, zodat belangrijke voorzieningen niet uit het beeld verdwijnen. GroenLinks wil daarom de samenhang, kennisuitwisseling en eventuele samenwerking op deze thema's tussen burgers, betrokken organisaties en overheidslagen daar waar mogelijk faciliteren en stimuleren. Dit is essentieel om de kwaliteit van leven voor alle Limburgers, zeker voor hen die een extra steuntje in de rug kunnen gebruiken, te verbeteren.

GroenLinks wil de verschillen tussen mensen en de achterstanden die door corona zijn versterkt, overbruggen. Wij ondersteunen de gemeenten bij de uitvoering hiervan.

A PUBLIEK GELD IS BESTEMD VOOR PUBLIEKE WAARDEN

GroenLinks wil dat het publieke domein en de publieke diensten, nog meer dan nu al het geval is, het kloppende hart van onze Limburgs samenleving vormen. Het moet daarbij niet alleen gaan om de kosten-baten analyse, maar ook om de vraag wat een sociaal en rechtvaardig leven is.

GroenLinks wil dat gemeenten hun inwoners de mogelijkheden geven om collectieven te creëren binnen het publieke domein, zodat inwoners elkaar zonder commerciële doelstelling kunnen helpen en ondersteunen. GroenLinks wil daarom dat initiatieven binnen het publiek domein worden gestimuleerd en wanneer mogelijk nog meer verbonden met elkaar.

B SOCIALE AGENDA: IEDEREEN DOET MEE

GroenLinks wil de huidige sociale agenda continueren en daarmee de achterstand die de provincie Limburg heeft op sociaal-maatschappelijk gebied ten opzichte van het landelijk gemiddelde inlopen. De sociale agenda moet bestaan uit concrete duidelijke doelen.

GroenLinks vindt jeugdzorg heel belangrijk en de verantwoordelijkheid voor de jeugdzorg is primair de taak van de gemeenten. Daar waar nodig moet de Provincie de Sociale Agenda ondersteunen. Door bijvoorbeeld kennisdeling te stimuleren en de lobby bij het Rijk voor extra middelen voor de jeugdzorg actief te ondersteunen. Deze ondersteuning met de gemeentes moeten we blijven monitoren en samenwerking hierin blijven waarborgen.

Uitgangspunt van GroenLinks is dat zorg gebaseerd moet zijn op samenwerking tussen organisaties, vertrouwen in professionals en solidariteit tussen mensen die ziek zijn en mensen die gezond zijn.

Het geld dat voor zorg bestemd is, moet aan zorg besteed worden. Dus geen geld meer naar de bonussen van bestuurders, geen geld meer naar de marketing van verzekeraars en geen woekerwinsten meer voor farmaceuten.

Zorg is geen markt! Zorg maakt beter! Zorg voor de verzorgenden!

C ONDERWIJS EN ARBEIDSPARTICIPATIE: GELIJKE KANSEN VOOR IEDEREEN

GroenLinks wil dat het voor iedereen mogelijk gemaakt wordt om te participeren in onze samenleving. Dit kan zijn binnen de arbeidsmarkt, vrijwilligerswerk of mantelzorg. Iedereen doet mee. Via betaald werk, vrijwilligerswerk of met stageplekken. Als dat niet lukt, is het de taak van de overheid om mensen te helpen, bijvoorbeeld met extra ondersteuning of begeleiding.

GroenLinks wil dat de provincie Limburg verbinding stimuleert tussen het onderwijs, de arbeidsmarkt en de regio's. Daarbij is kwalitatief goed onderwijs dat inspeelt op die arbeidsmarkt erg belangrijk. De Provincie neemt het initiatief om met het bedrijfsleven en onderwijsorganisaties concrete afspraken te maken over de aanpak van kansrijke beroepen. We vermeerderen de instroom van mensen die nu nog niet participeren op de arbeidsmarkt. GroenLinks wil dat er leerwerkplekken komen voor alle jongeren en er worden arbeidsplaatsen gecreëerd voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, zodat er toekomstperspectief is voor iedereen. We willen de verschillende arbeidsmarktregio's ondersteunen om dit te bewerkstelligen.

Wij staan voor een inclusieve arbeidsmarkt. Dat is een arbeidsmarkt waarin iedereen duurzaam kan deelnemen naar vermogen.

D POSITIEVE GEZONDHEID: #LEKKERINJEVER

De bevolking in Limburg vergrijsd enorm de laatste jaren en er is sprake van meer ongezondheid, een slechtere vitaliteit en minder inzetbaarheid op de arbeidsmarkt in vergelijking met de rest van Nederland. Daarom wil GroenLinks dat de Provincie samen met gemeenten en verzekeraars gaat investeren in preventieactiviteiten. Want we gunnen het alle Limburgers gezond te kunnen leven.

Iedereen wil leven in een omgeving met schone lucht, met schoon water en zonder lawaai.

Bij positieve gezondheid wordt gezondheid niet alleen maar gerelateerd aan de fysieke conditie, maar gezien als het vermogen van mensen om met de fysieke, emotionele en sociale levensuitdagingen om te gaan en zoveel mogelijk eigen regie te voeren. In deze visie is gezondheid niet langer meer strikt het domein van de zorgprofessionals, maar van ons allemaal. GroenLinks wil hier de komende jaren verder op inzetten en uitbouwen.

Wij ondersteunen de verschillende regio's in het opstellen van regiodeals op gebied van positieve gezondheid en inclusieve samenleving. Wij pleiten ervoor om alle onderwijsinstellingen in Limburg hierin mee te nemen.

E INCLUSIEVE SAMENLEVING: IEDEREEN, ALTIJD, OVERAL!

Zijn wie je wilt zijn, ongeacht wie je bent of wat je bent. GroenLinks staat voor vrijheid en vrijzinnigheid.

Je voelt je in Limburg thuis en veilig. We gaan respectvol met elkaar om. Ook al is iemand niet zoals jij: we geven elkaar een kans, altijd. In Limburg wonen mensen met verschillende achtergronden, overtuigingen en voorkeuren. Als we als samenleving willen groeien, moeten we ons állemaal in elkaars problemen, gevoelens en opvattingen durven inleven.

GroenLinks staat voor een diverse en inclusieve samenleving. Inclusief betekent voor ons dat verschillen tussen mensen geen belemmering mogen zijn voor deelname aan de samenleving, maar een meerwaarde hebben. Omdat we weten dat waar mensen met verschillende identiteiten, geslacht, kleur, gelovig of niet gelovig, geaardheid, samen werken en leven, zij meer succes hebben en plezier beleven aan waar ze mee bezig zijn. Diversiteit is daarmee een kracht en versterkt de sociale gemeenschap. Of dat nu binnen een werkomgeving, woonomgeving, onderwijs, vereniging, de buurt of bij vrienden is. Want ieder heeft zijn talenten en eigenschappen.

Sociaal en rechtvaardig: tegen discriminatie en racisme, voor een integrale pluriforme samenleving

GroenLinks staat niet alleen voor jouw vrijheid, maar voor vrijheid van iedereen. Wij vinden dat alle mensen zelf vorm moeten kunnen geven aan hun leven, in de hele wereld.

Dus ook in Limburg!

De Limburgse samenleving is divers: mensen van verschillende afkomst, verschillende mogelijkheden, geloofsovertuigingen en seksuele voorkeuren. Binnen een diverse samenleving zijn respect en acceptatie zeer belangrijke waarden. GroenLinks zet zich in voor een heterogene samenleving, waarin vele gemeenschapsvormen mogen zijn, en waar geen plaats is voor polarisatie, discriminatie en achterstelling.

De Provincie streeft naar een personeelsbestand dat een afspiegeling is van de lokale samenleving.

Helaas kunnen in de Limburgse samenleving sommige mensen met een bi-culturele achtergrond, vluchtelingen, jongeren, ouderen en mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking minder goed meekomen dan de rest. Hun positie op de arbeidsmarkt is veelal minder rooskleurig. Dat heeft ernstige gevolgen voor hun gezondheid, welzijn en welvaart. Ook eenzaamheid en discriminatie spelen een rol.

GroenLinks wil dan ook dat de provincie het Roze Loper Certificaat gaat aanjagen als vereiste in de aanbesteding-procedures van de Limburgse gemeenten.

Instellingen die subsidie van de Provincie ontvangen, gaan werk maken van diversiteit binnen hun organisatie. Na afloop van het subsidiejaar wordt er een verantwoording opgesteld waarin deze diversiteit terug te zien zal zijn.

GroenLinks wil aanjagen dat scholen in hun lessen meer aandacht besteden aan diversiteit. Geen enkele leerling mag worden uitgesloten. Iedereen doet mee! Ook streven we naar het uitbreiden van het aantal ontmoetingsplekken voor kwetsbare groepen. Met aandacht voor activiteiten in kleinere (kerk)dorpen.

Verspreid over de provincie zijn er voldoende ontmoetingsmomenten voor lhbt'i'ers. In het bijzonder ook voor vluchtelingen en niet-Nederlandstaligen. Verenigingen die de belangen van lhbt'i'ers behartigen gaan integraal samenwerken. Al deze organisaties zijn ook bij de provincie bekend.

F WONEN: GEEN MARKT MAAR EEN RECHT!

Tijdens de afgelopen Statenperiode is de woningmarkt in een bubbel terechtgekomen. Huizen zijn enorm in prijs gestegen. Verhuurders maken miljoenenwinsten, terwijl de huurders niet meer weten hoe ze de hoge huren nog moeten betalen. Een huis kopen wordt voor steeds meer mensen onbereikbaar. Mensen verhuizen van de Randstad richting provincies waar de huizenprijzen gemiddeld genomen lager zijn. Daar komt ook nog eens bij dat de stroom vluchtelingen is toegenomen door onder andere de door Russische agressie veroorzaakt oorlog in Oekraïne. We kunnen dan ook stellen dat we ons bevinden in een wooncrisis. Daarom is het van belang dat de Provincie haar verantwoordelijk neemt en ook maximaal haar best doet om de wooncrisis op te lossen. Het doel is om te streven naar een gezonde volkshuisvesting. We hebben allemaal recht op een dak boven ons hoofd. GroenLinks ziet graag dat de Provincie een actieve en controlerende rol gaat spelen bij de bouw van meer betaalbare woningen. We nemen het landelijke voorbeeld over en wisselen de term 'huizenmarkt' in voor de term 'volkshuisvesting' in alle communicatie.

GroenLinks wil dat de materiaalimpact van gebouwen meegenomen wordt binnen de verduurzamingsopgave. GroenLinks wil dat als slopen noodzakelijk is, de vrijkomende materialen zoveel mogelijk hoogwaardig worden hergebruikt.

Aansluitend zullen we op andere manier om moeten gaan met onze grondstoffen. GroenLinks wil zoveel mogelijk materialen in nieuwbouw die circulair ingezet kunnen worden. Allemaal als doel om de CO2 te verminderen!

Dossier wonen

De provincie gaat de 'Limburgse agenda wonen 2020-2023' herzien en aanpassen, zodat de woonvisie ook de komende jaren in onze provincie past bij de woonbehoeften van onze inwoners. Daarom willen we dat de provincie:

- Initiatiefnemer is in het overleg met grote partners zoals woningcorporaties, investeerders en vastgoedbeheerders als het gaat over onderwerpen zoals woningbouw, verduurzaming van de woningvoorraad en sloopplannen.
- Bij gemeenten de bouw van sociale huurwoningen stimuleert en erop toeziet dat gemeenten voldoen aan de opgave om minstens 30% van hun woningvoorraad beschikbaar te stellen als sociale huurwoning, zodat betaalbare woningen toegankelijk zijn en blijven.
- Waakt over de enthousiaste sloopplannen die op tafel liggen, gecreëerd uit het idee dat de provincie de komende jaren te maken krijgt met een bevolkingskrimp. Hierbij is het vooral van belang om erop te letten dat betaalbare woningen niet gesloopt en ingeruild worden voor onbetaalbare nieuwbouw.
- Het bouwen van betaalbare levensloopbestendige woningen stimuleert, Maar let er wel op dat niet alleen eengezinswoningen worden gebouwd.
- De regie neemt in het stimuleren van de bouw van NOM-woningen (nul-op-de-meter-woningen). Het is van belang dat huizen energieneutraal en gasloos worden.
- Erop toeziet dat inbreiding prioriteit heeft op uitbreiding, zodat nieuwbouw past binnen het unieke landschap van Limburg en zo bijvoorbeeld onze Maasoeveren behouden worden en mens en natuur elkaar versterken.

G SPORTIEF LIMBURG

Gezond leven draagt bij aan welzijn en geluk en kan goed gestimuleerd worden. Op school kunnen kinderen al jong leren gezond te eten, op de juiste manier te bewegen en zich cultureel te ontwikkelen. Ook sportverenigingen en culturele organisaties kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan een gezonde leefwijze. Daarnaast hebben ze ook een sociale functie. Sportverenigingen en culturele organisaties worden aangemoedigd een voorbeeldfunctie te vervullen, bijvoorbeeld op het gebied van verduurzaming en diversiteit. Sport en cultuur bieden kansen om mee te doen aan de maatschappij voor jongeren en kwetsbare groepen. GroenLinks wil dat sport en cultuur voor iedereen gemakkelijk toegankelijk zijn. Evenementen kunnen heel motiverend werken om ook aan sport of cultuur te gaan doen.

GroenLinks wil een aantal zaken en faciliteiten op sportgebied in Euregionaal verband oppakken. Het moet voor Limburgse sporters mogelijk zijn om van voorzieningen gebruik te maken, eventueel buiten de provincie. Verder moet er een haalbaarheidsstudie komen naar NOC*NSF sporten binnen de regio, met meenemen van de mogelijke exploitatie. Welke sporten hebben potentie maar zijn nu nog klein in onze provincie?

GroenLinks is van mening dat de Provincie juist breedtesporten moet ondersteunen. Breedtesport draagt bij aan ontmoeting en gemeenschapszin in de steden en dorpen die Limburg rijk is. We willen dat lokale verenigingen blijven bestaan.

H KUNST EN CULTUUR: VERBINDING EN ONBETAALBARE HERINNERING!

De afgelopen Statenperiode is de culturele sector geruime tijd gesloten geweest. Dit als gevolg van de coronapandemie. We zijn als GroenLinks trots op alle Limburgers voor en achter de schermen die deze periode hebben gezorgd voor soelaas door middel van live-streams maar ook fanfares die buiten gingen repeteren. De culturele sector zal de komende jaren zeker nog hinder ondervinden van de coronapandemie. Het is daarom belangrijk dat we vooral investeren, en cultuur waar kan hoger op de agenda zetten in de komende periode. Cultuur is behalve vermaak belangrijk voor de euregio, het ontwikkelen van talent en het zorgt voor werkgelegenheid in Limburg. We stimuleren alle vormen van cultuur en zien het als een belangrijk deel van de ontwikkeling van onze jonge inwoners in de provincie. Behalve de traditionele volkscultuur, is het ook belangrijk dat cultuur een belangrijk product is in de Euregio en er op provinciaal niveau aandacht is voor kunstvormen die momenteel erg populair zijn. De provincie pakt haar rol in een betekenisvolle ontmoeting in de kunsten. GroenLinks is voor intensieve samenwerking tussen de Limburgse theaters onderling. We denken buiten de grenzen van de gemeenten.

De huidige geldstromen voor cultuur en subinfrastructuurinstellingen blijven bestaan.

Er komt de komende vier jaar specifiek aandacht voor de drie door de provincie Limburg gesubsidieerde musea, te weten het Bonnefantenmuseum, Discoverymuseum en het Limburgs Museum. Deze drie musea stellen hun deuren minimaal één keer per maand gratis open voor publiek. Op die manier kunnen ook Limburgers met een smalle beurs genieten van kunst. Behalve het Bonnefantenmuseum willen we dat het Limburgs Museum en het Discoverymuseum vrij toegankelijk zijn voor iedereen t/m 18 jaar. Deze plannen maken we mogelijk door een fonds dat hiertoe in het leven wordt geroepen.

GroenLinks gaat niet bezuinigen op cultuur. We zien het als iets met een positief effect op de gezondheid van onze inwoners, een belangrijke inkomstenbron en daarnaast zorgt het voor extra toerisme vanuit zowel Nederland als de Euregio en daarbuiten. Het zou goed zijn als een van de musea in Limburg een Rijksmuseum-status krijgt om het belang te benadrukken.

Gezelschappen gevestigd in Limburg die subsidie ontvangen van de Provincie worden door middel van subsidieverordeningen bewuster gemaakt op thema's zoals vluchtelingen, diversiteit en armoede. Waar kan sporen wij deze gezelschappen aan om deze doelgroepen uit te nodigen voor bijvoorbeeld een try-out of première om op die manier culturen nog meer met elkaar te verbinden.

Op provinciaal niveau motiveren we alle gemeentes om aan te sluiten bij zowel het Jeugdfonds als ook het Volwassenenfonds Sport en Cultuur.

Nieuwe ontwikkelingen

Voor GroenLinks is het belangrijk dat er voldoende ruimte is voor nieuwe initiatieven en ontwikkelingen. Voor GroenLinks betekent dit dat nieuw talent zich moet kunnen ontwikkelen en dat iedereen mee kan doen, als bezoeker en/of maker. Kunst is belangrijk als inspiratiebron en als manier om je gedachten en gevoelens te delen.

Talentontwikkeling

We investeren als provincie in talentontwikkeling en bieden kunstenaars waar kan een podium. In subsidieverordeningen naar culturele instellingen en festivals vragen we specifiek aandacht om het talent waar mogelijk binnen de provincie te werven. Zowel voor functies on-stage als off-stage.

Dossier Limburgs Museum

GroenLinks onderschrijft de ambitie van het Limburgs Museum dat de komende tijd met drie sterke merken, het Limburgs Museum in Venlo, het Online Limburgs Museum en het Limburgs Museum op Locatie een structurele forse verhoging van bezoekers wil realiseren. Het project dat het museum op bezoek gaat langs 45 verzorgingstehuizen in heel Limburg met de Onvergetelijk Museumtafels mag op onze steun rekenen. De provincie maakt vaart met het realiseren van de laatste fase van de verbouwing van het Limburgs Museum in Venlo om zo de optimale publieksbeleving te creëren en ook de grote bezoekersstroom uit heel Limburg, Nederland en de Euregio aan te kunnen. Educatie en participatie maken een belangrijk integraal onderdeel uit van de programmering van alle drie de musea, met specifieke aandacht voor kinderen en jongeren. Educatie en participatieactiviteiten verhogen op verschillende innovatieve wijzen de interactie met en betekenis voor alle bezoekers.

Dossier Discoverymuseum

Het Discoverymuseum in Kerkrade bestaat in 2023 precies 25 jaar. We volgen het programma “Onze aarde, onze wereld, onze keuzes” met veel belangstelling waarbij de bezoeker, op basis van wetenschappelijk onderzoek, gezamenlijk zoekt naar antwoorden op de vragen waarmee we dagelijks geconfronteerd worden met betrekking tot de aarde en de wijze waarop we samenleven. Dat de SDG’s (werelddoelen voor duurzame ontwikkeling) als uitgangspunt worden gebruikt zien we als een grote plus. We juichen het toe dat het museum met deze thema’s laagdrempelig de wijken in gaat. Alle programma’s in het museum worden aangepast op laaggeletterdheid en er is ook specifiek aandacht voor senioren op het gebied van eenzaamheid en zelfredzaamheid. Het museum kan wat GroenLinks betreft op onze steun rekenen om deze maatschappelijke thema’s de komende jaren uit te bouwen.

Dossier Bonnefantenmuseum

Het Bonnefantenmuseum heeft een extra impuls in de basis nodig om verder te professionaliseren, het niveau van de programmering op peil te houden en meer impact te generen op het gebied van educatie en publieksbereik. De collecties en tentoonstellingen zijn van internationaal belang. Juist het Bonnefantenmuseum vervult in de regio een functie gericht op verbinding en inclusiviteit als onderdeel van een netwerk in een samenleving die steeds diverser wordt en meer uitdagingen kent. Het project BFF (Bonnefanten First Friday, eerste vrijdag van de maand gratis toegang) is een outreach programma waarbij we hopen dat dit komende jaren wordt gecontinueerd om de diverse doelgroepen te bereiken die onze samenleving mooier maken. De maatschappelijke betekenis van het museum reikt veel verder dan het verzamelen en beheren van kunst. Kunst speelt een niet te onderschatten rol bij het tackelen van de grote vraagstukken van deze tijd zoals klimaatdoelstellingen of het verduurzamen van de economie.

Vrijwilligers

De culturele sector telt ontelbaar veel vrijwilligers. Zonder vrijwilligers kunnen veel culturele instellingen niet draaien. Er komt specifiek aandacht voor vrijwilligers in de culturele sector. Waar kan motiveren we culturele instellingen binnen de provincie om met elkaar samen te werken op dit thema. In verordeningen naar gezelschappen en culturele instellingen vragen we om een integrale samenwerking tussen alle partijen die werken met vrijwilligers in de culturele sector.

GroenLinks blijft de amateurkunsten een warm hart toedragen. Daarnaast hopen we dat het verenigingsleven zoals fanfares en harmonieën door de hele provincie de samenwerking blijft opzoeken met gezelschappen zoals Toneelgroep Maastricht zoals dit in 2022 bij Dagboek van een Herdershond in het MECC in Maastricht het geval was.

Euregio

Cultuur is een belangrijk middel in de Euregio. Het zorgt voor extra toerisme en grensoverstijgende samenwerking. Kijk naar festivals zoals Schrittmacher waarbij een goede samenwerking is met de stad Aken in de Euregio.

I CULTUURHISTORIE: VERHALEN EN VERWONDERING

Erfgoed en landschap zijn één en daarom hoort erfgoed ook een stem te krijgen in ruimtelijke ontwikkelingen (zoals het opstellen van omgevingsvisies of gebiedsplannen). Erfgoed, immaterieel of materieel, moet beschermd worden en mag niet verloren gaan. De verschillende waarden, die verhalen rondom archeologische vondsten, archieven en monumenten met zich meebrengen, zijn onbetaalbaar belangrijk. GroenLinks wil blijven investeren in dit vaak onzichtbare kapitaal van saamhorigheid, gemeenschapsgevoel, cultuurhistorie en geschiedenis. Het hoort bij het Limburgse landschap, het hoort bij de Limburgse Cultuur en het hoort dus bij Limburg.

GroenLinks wil de vele heemkundeverenigingen en andere erfgoedorganisaties die Limburg rijk is ondersteunen. Deze organisaties verbinden mensen en lokale gemeenschappen en zetten zich in om lokaal erfgoed, lokale verhalen en tradities te behouden. Zowel het materieel erfgoed (bijvoorbeeld kruizen, kapellen, monumenten, kastelen, landgoederen) als het immaterieel erfgoed (bijvoorbeeld schutterijen, kermis, taal, vastelaovend, verhalen, lokale gewoonten) vindt GroenLinks hierbij belangrijk.

Dossier Cultuurhistorie

- We blijven investeren in het opknappen, behouden en duurzaam herbestemmen van monumenten. Verduurzaming van monumenten speelt hierbij ook een belangrijke rol.
- de huidige Provinciale regelingen ten aanzien van archeologie en restauratie van monumenten blijven behouden.
- GroenLinks wil het kloosterdorp Steyl helpen met behoud van de monumenten die het dorp rijk is. Het religieus erfgoed dat hier nog zichtbaar is, is van grote waarde voor Nederland en daarom zetten wij vol in om ook landelijke organisaties (Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed) te betrekken bij behoud en restauratie van al het waardevols dat Steyl rijk is.

- GroenLinks wil het geld dat zowel landelijk als Provinciaal voor Rolduc in Kerkrade is gereserveerd gebruiken voor een duurzame invulling van dit Rijksmonument.
- GroenLinks wil dat de ENCI groeve in Maastricht een Rijksmonumentale status krijgt.
- Rijksmonument de Lichtenberg moet in ere hersteld worden. GroenLinks wil dat de Provincie de gemeente Weert hierbij ondersteunt.
- GroenLinks wil de gemeente Heerlen ondersteunen in haar ambitie om te komen tot een Romeins museum van bovenregionale importantie en GroenLinks vindt dat de Provincie hier financieel aan moet bijdragen.
- De professionele erfgoedinstellingen (LGOG, SRAL, SHCL/archief, Monumentenwacht, Kastelenstichting en andere erfgoedorganisaties) blijven hun structurele subsidie behouden.
- GroenLinks wil meer inzetten op digitalisering en dus ook op digitalisering van erfgoed. Verhalen zijn niet alleen fysiek in het veld terug te vinden maar ook digitaal kunnen verhalen, streektaalen en informatiebronnen ontsloten worden. Hiervoor blijft subsidie beschikbaar.
- Gelden voor taal, schutterijen en erfgoedvrijwilligers staan niet structureel in de begroting. GroenLinks wil deze belangrijke culturele waarden voor Limburg structureel behouden en deze dan ook structureel opnemen in de begroting.
- GroenLinks vindt de functie van regionale musea in het erfgoedveld van groot belang en wil de subsidieregeling voor ‘regionale musea’ uitbreiden.
- GroenLinks koestert het Romeinse verleden van Limburg en wil zodoende initiatieven rondom de samenwerking “Via Belgica” blijven ondersteunen.
- GroenLinks is verheugd met de extra subsidie die structureel toegekend is aan het Huis voor de Kunsten voor het “Hoees veur ‘t Limburgs”. GroenLinks wil de taalorganisaties die Limburg rijk is blijvend ondersteunen. Verder wil GroenLinks het taalconvenant dat getekend is met het Rijk uitvoeren en bij het Rijk blijvend aandacht vragen voor behoud en bevordering van de Limburgse regionale taal.
- We blijven de schutterijen ondersteunen waar dat kan. Ook het OLS en het kinderOLS verdienen hierbij onze steun.

J DE MEDIA: EERLIJKE INFORMATIE

In een tijd van desinformatie is goede journalistiek onmisbaar. Daarom moet de Provincie de onderzoeksfunctie van de regionale media blijven ondersteunen. GroenLinks wil de regionale media stimuleren door het afnemen van ruimte in drukwerk en zendtijd, bijvoorbeeld in het stimuleren van Limburgse onafhankelijke initiatieven die onderzoeks- en achtergrondjournalistiek realiseren en publiekelijke debatten over belangrijke provinciale thema’s bevorderen.

K BIBLIOTHEEK: VEEL MEER DAN ALLEEN EEN BOEK

Bibliotheken hebben een belangrijke maatschappelijke functie. GroenLinks wil dat iedereen toegang heeft tot informatie. Voor veel mensen is het belangrijk om in een bibliotheek boeken te lenen, maar anno 2023 is de bibliotheek ook een sociale ontmoetingsplek en een plek waar mensen even rustig op adem kunnen komen. Lezen is goed voor je gezondheid. Het is bewezen dat iedere dag lezen je hersens stimuleert en daarmee de vergeetachtigheid en zelfs dementie kan voorkomen of uitstellen.

Limburg heeft relatief gezien de minste bibliotheekleden van Nederland. Een bibliotheek is anno 2023 ook in het digitale tijdperk een toegangspoort tot kennis en een van de voorwaarden voor levenslang leren en culturele ontwikkeling. Bibliotheken zijn natuurlijke partners in het bestrijden van laaggeletterdheid en het vertrouwd maken van de Limburgers met de digitale wereld die een steeds prominentere plaats inneemt. We gaan aan de slag met het onlangs verschenen bericht dat de leegloop van bibliotheken in Limburg doorzet. Om laaggeletterdheid te bestrijden komt er een beleidsplan over hoe we ervoor zorgen dat, ondanks de vergrijzing, er weer meer (ook jonge) Limburgers lid worden van de bibliotheek.

3

ECONOMIE

Onze Limburgse economie is nog niet klaar voor de toekomst. De groei van onze welvaart nu gaat vaak nog ten koste van ons natuurlijk kapitaal zoals gezonde lucht, schoon water en schoon en natuurlijk land. Chemelot in Geleen staat op nummer 4 van de grootste uitstoters van stikstof in ons land, terwijl Rockwool in Roermond de grootste ammoniakuitstoot van ons land heeft. En ook onze agrarische industrie levert een belangrijke bijdrage aan de uitstoot van stoffen die onze gezondheid schaden. Daarnaast is onze provincie nog verslaafd aan fossiele brandstoffen. Dat er ook in Limburg iets moet veranderen, is voor steeds meer Limburgers duidelijk. Hierdoor zullen bestaande banen veranderen en misschien zelfs verdwijnen. Hoog tijd om na te denken over een nieuwe economie met perspectief voor nieuwe generaties, een economie die voldoende welvaart biedt voor iedereen.

De Provincie kan niet zonder een goed landelijk en Europees beleid. Dit volgen we op de voet. De Provincie speelt een belangrijke rol rondom ruimtelijke ontwikkeling en de bescherming van de natuurlijke omgeving, lucht, land en water. Er worden vergunningen verleend en die moeten worden gehandhaafd. Daarvoor is een gezonde afstand tussen onze provinciale organisatie en het bedrijfsleven hard nodig.

A NAAR EEN CIRCULAIRE ECONOMIE

De manier waarop we nu met onze grondstoffen omgaan is niet toekomstbestendig: voor bepaalde grondstoffen treedt er al schaarste op, andere worden op een vervuilende manier gewonnen of geproduceerd en afgedankte producten leveren een zware milieubelasting op. Het is dus tijd om anders naar grondstoffen, productieprocessen en consumptie te gaan kijken. Dat geldt ook voor ons voedsel. Wij willen lokale productie stimuleren met respect voor dier, mens en milieu.

De zorg voor de leefbaarheid en behoud en terugbrengen van de schaarse natuur heeft prioriteit. We willen daarom zorgvuldig omgaan met de ruimte.

Daarom maken we een eind aan de ongebreidelde groei van de distributiesector met veel vervuilende vervoersbewegingen, landschapontsierende volumineuze bebouwing en andere bedrijvigheid die haar winstgevendheid uitsluitend ontleent aan het tewerkstellen van goedkope - vaak buitenlandse - arbeidskrachten.

GroenLinks wil dat er in Limburg forse stappen worden gezet om te komen tot een circulaire economie, waarbij een product hergebruikt kan worden. Na het ontmantelen zijn de grondstoffen weer hoogwaardig in te zetten. De Provincie stimuleert de ontwikkeling hiervan en geeft zelf het goede voorbeeld door circulair en duurzaam in te kopen.

Ook heeft de Provincie een actief vestigingsbeleid voor innovatieve duurzame, circulaire bedrijven.

Veelbelovende initiatieven worden door de Provincie gestimuleerd en ondersteund. Dit gebeurt onder meer op de Brightlands Campussen. Zie ons dossier hierover.

Dossier Brightlands Campussen

GroenLinks onderkent het belang van voortdurende vernieuwing binnen bedrijven. In Limburg zijn campussen in Heerlen, Maastricht, Sittard-Geleen en Venlo. Hier vind je een combinatie van studenten, specialisten, ondernemers, onderzoekers én de overheid, de Triple Helix-opzet. Zij bedenken, maken en verkopen de producten en diensten van morgen.

De onderlinge verbinding is van belang. Daardoor kunnen de Brightlands campussen nog meer fungeren als opleidingscentra, kweekvijver voor (jong) talent, samenwerking tussen universiteiten en het MKB, kansen voor innovatie en een manier om hoogopgeleide professionals te trekken en/of te behouden voor de provincie en Limburg daarmee op de kaart te zetten.

GroenLinks wil opleidingen voor beroepen die nodig zijn in de nieuwe economie, denk aan technologie op het gebied van warmtepompen, windmolens etc. stimuleren. We willen focussen op projecten die bijdragen aan duurzaamheid, gezondheid en sociale gelijkheid. Daarnaast wil GroenLinks dat deze campussen samen met sociale partners en gemeenten een actieplan opstellen om ook de werkgelegenheid voor mbo'ers en hbo'ers in Limburg te stimuleren en ook middelen vrij te maken ten behoeve van het onderwijs, zodat het voor iedereen mogelijk is om tenminste een startkwalificatie te behalen..

Nieuwe activiteiten op de campus dienen gerelateerd te zijn aan de R&D campus

Industrie onder druk

Industrie speelt sinds de sluiting van de mijnen een belangrijke rol in de Limburgse economie. Juist deze industrie komt door de hoge uitstoot, de vraag naar schaarse en daardoor dure grondstoffen en de gewijzigde marktomstandigheden voor grote uitdagingen te staan. Dit vraagt om serieuze keuzes en investeringen, maar biedt perspectief voor nieuwe generaties.

We willen actief inzetten op het vergroenen van onze Limburgse industrie. Het is belangrijk dat we daarbij aansluiten op het landelijke beleid.

Dossier Naar groene en duurzame industrie

Het vergroenen van onze industrie is uitdagend en maakt deel uit van de landelijke energietransitie. Dit is van groot belang voor de toekomst van de Limburgse industrie. Het wetenschappelijk bureau van GroenLinks heeft hierover belangrijke richtlijnen gepubliceerd, zoals:

- 'Groene Industriepolitiek – Bouwen aan de groene eeuw'
- 'Roodgroene arbeid in de industriële transitie'
- 'Greening hydrogen' - over groene waterstof als energiedrager

Deze rapporten zijn te vinden op

www.wetenschappelijkbureaugroenlinks.nl/onderzoek/gip/

De industrie is van grote invloed op onze omgeving. Er is vaak sprake van een groot beslag op de ruimte. Denk aan Chemelot en Nedcar. De weinige nog beschikbare ruimte moet zorgvuldig worden gebruikt en uitsluitend voor duurzame processen. De schaarse natuur die nog rond de bestaande industriële complexen aanwezig is, moet behouden blijven en worden beschermd.

Omdat de industrie ook belastend is voor lucht en water, moeten we onze omgeving niet ook nog belasten met een eigen luchthaven. Nagedacht moet worden over een alternatief en duurzaam gebruik van verouderde industriële complexen.

Dossier Chemelot

Chemelot staat aan het begin van een grote en gezien de uitstoot zeer noodzakelijke transitie. De noodzakelijke overgang naar andere grondstoffen en fossiele energiebronnen maakt dit tot een ingrijpend proces, waarbij van de aandeelhouders aanzienlijke investeringen worden verwacht. De Provincie moet toezien dat de doelen worden behaald en dat zeer zuinig met de schaarse ruimte op het huidige Chemelotcomplex wordt omgegaan.

Ook zal nauw met de landelijke overheid moeten worden afgestemd, welke functies op termijn in het industriële achterland gehandhaafd kunnen blijven. Denk daarbij aan grootschalige aanvoer van groene waterstof die op de Noordzee wordt opgewekt.

GroenLinks is tegen grindwinning bij Graetheide. We kiezen ervoor om dit gebied, na ruim 40 jaar onzekerheid, definitief als groengebied aan te duiden in de nieuwe omgevingsvisie. Voorts moet de, in de landschapsplannen gewenste, robuuste ecologische verbindingszone worden aangelegd.

We willen dat de uitbreiding van de Campus naar het als goud-groen aangeduide natuurgebied 'de Lexhy' opnieuw wordt overwogen.

Bestudeer ook de mogelijkheden om eventueel vrijkomende ruimte op het bestaande industriële complex om te vormen naar een toekomstbestendig werklandschap, met aandacht voor de achterblijvende bodemverontreiniging.

Een SMR kernreactor (Small Modular Reactor) is voor de problematiek bij Chemelot geen oplossing!

Dossier VDL-Nedcar

GroenLinks vindt dat de huidige productiefaciliteit van Nedcar alleen in stand kan blijven als het lukt om spoedig over te stappen naar de assemblage van volledig elektrische auto's. Mogelijk kan de bestaande kennis ook worden benut voor andere mobiliteitsconcepten en kan de kennis als maakindustrie worden ingezet voor andere innovatieve producten. Hierbij kan de Provincie de onderneming slechts beperkt ondersteunen.

Helaas is in 2020 een deel van het 200 jaar oude Sterrebos gekapt, nog vóór Nedcar enige garanties had op contracten met nieuwe klanten voor de assemblage van auto's. GroenLinks was tegen deze vroegtijdige kap. Wij pleiten voor veel nieuwe, robuuste natuur rondom de kernen Nieuwstadt en Holtum - vooral tussen het bedrijventerrein van VDL Nedcar en de bebouwde kommen - zodat deze dorpen zo min mogelijk zien en horen van toenemende bedrijfsactiviteiten.

Ook blijven wij toezien op een volledige uitvoering van alle wettelijke en bovenwettelijke compensatie die VDL Nedcar met de provincie, de gemeenten Sittard-Geleen en Echt-Susteren, maar ook met De Groene Sporenwolf, heeft afgesproken. Hier zullen we in Provinciale Staten op blijven controleren.

B ENERGIE: VAN, VOOR EN DOOR INWONERS!

Een eerlijke energietransitie

Klimaatverandering gaan we te lijf op een eerlijke manier. GroenLinks wil dat iedereen kan profiteren van de kansen die de broodnodige energietransitie biedt. We willen allemaal comfortabel en gezond wonen in goed geïsoleerde huizen. We willen allemaal een betaalbare energierekening, dankzij bijvoorbeeld een warmtepomp, zonnepanelen of aansluiting op een duurzaam warmtenet. En we willen allemaal in een groene buurt wonen, waar de lucht niet verontreinigd is door een fabriek en waar bomen een natuurlijke airco vormen.

Nu trekken mensen met een laag of middeninkomen aan het kortste eind. Zij hebben vaak geen mogelijkheden om investeringen te doen in verduurzaming van hun woning. Leningen zijn niet beschikbaar voor mensen die eerder in schulden hebben gezeten. Of er is sprake van afhankelijkheid van onwillige verhuurders. Maar liefst 700.000 gezinnen in Nederland kunnen de energierekening (bijna) niet meer betalen. De stijging van de gasprijzen heeft dat probleem verder vergroot.

GroenLinks gaat de energie-armoede te lijf. Onze aandacht gaat uit naar gezinnen met een smalle beurs en naar kleine bedrijven en organisaties. Bij het aanwijzen van locaties voor coöperatieve zonne- en windprojecten, wordt onder voorwaarde van participatie en draagvlak, in het bijzonder gekeken naar woonwijken waar relatief veel mensen wonen met lage en middeninkomens. We investeren in structurele oplossingen, door bijvoorbeeld kosteloze leningen te verstrekken aan woningeigenaren voor woningverbetering.

Ook willen wij dat deelname aan duurzame energieprojecten binnen ieders handbereik komt. We ondersteunen financiële deelname aan coöperaties met aantrekkelijke

regelingen en maken het voor mensen met een kleine portemonnee mogelijk om deel te nemen zonder investering. In samenwerking met gemeenten zorgt de provincie ervoor dat een deel van de winst terecht komt in een sociaal buurtfonds, dat ten goede komt aan armoedebestrijding, de bibliotheek, elektrische deelauto's in het buitengebied of recreatieve natuur.

Het doel om van het gas af te gaan, is in een stroomversnelling terecht gekomen door de door Russische agressie veroorzaakte oorlog in Oekraïne. De warmtetransitie heeft dan ook onze prioriteit. Deze transitie moet een sociale transitie zijn. We willen af van dure monopolistische warmtenetwerken.

Maatschappelijk draagvlak is cruciaal om de gewenste energie- en warmtetransitie te realiseren. Lokale energieprojecten komen voortaan tot stand via serieuze participatieve processen waarin omwonenden zo vroeg mogelijk worden betrokken in de besluitvorming.

Het energievraagstuk is een verdelingsvraagstuk. Energie is schaars. Hoe gaan we daar eerlijk mee om? GroenLinks vindt het logisch dat van grootverbruikers wordt gevraagd om het grootste deel van de rekening te betalen en om een maatschappelijke bijdrage te leveren. De tijd van alleen nemen zonder teruggeven is voorbij. Als een bedrijf een beroep doet op overheidsinvesteringen voor benodigde energie-infrastructuur, mag de provincie eisen stellen. Denk aan de eis om te investeren in eigen opwek van duurzame energie of om bij te dragen aan brede welvaart. Als een bedrijf ruimte claimt voor een zonnepark, mag gevraagd worden dat de biodiversiteit hiervan meeprofiteert. Zo kunnen energietuinen ontstaan, waar planten en dieren floreren.

Even zo belangrijk in de opgave om goed om te gaan met schaarse energie is energiebesparing. GroenLinks wil een Actieprogramma Energiebesparing laten opzetten en wil bedrijven er niet meer mee laten weggelaten als zij geen energiebesparende maatregelen treffen. We willen de bewijslast omdraaien: bedrijven die jaarlijks aantonen dat ze noodzakelijke energiebesparende maatregelen hebben getroffen krijgen een benodigd certificaat. De meest duurzame energie is immers de energie die we niet hoeven op te wekken.

Energiecoöperaties: energievoorziening van en voor iedereen

GroenLinks vindt het belangrijk dat inwoners zeggenschap en eigenaarschap hebben in de energievoorzieningen, waarbij tenminste 50% van de opbrengst ten goede komt aan de gemeenschap. Coöperaties spelen hierin een belangrijke rol. Deze coöperaties, waarin vrijwilligers een centrale rol spelen, zijn de schakel tussen overheid en inwoners. Zij worden actief door de Provincie ondersteund door regelingen zoals het Limburgs Energiefonds (LEF) en het Ontwikkelfonds energiecoöperaties.

Besparing: waarom opwekken als je ook kunt besparen?

We zullen als samenleving minder energie moeten gaan gebruiken. Dat wil zeggen: isoleren en besparen. We profiteren van de lokale kennis en ervaring van onze energiecoöperaties. We ondersteunen de gemeentes om onze inwoners te laten besparen.

We maken gebruik van de goede voorbeelden die op lokaal niveau aanwezig zijn.

De Provincie kan ook rechtstreeks haar inwoners ondersteunen met regelingen zoals de Stimuleringslening Duurzaam Thuis.

Energiearmoede: warm wonen is niet alleen een recht van mensen die warmtepompen en zonnepanelen kunnen betalen

GroenLinks wil energiearmoede tegengaan. Bij besparende maatregelen zoals isolatie gaan onze minima voor! We zorgen dat alle regelingen toegankelijk zijn voor de minima.

Energieopwekken: het enige duurzame aan kernenergie is het afval!

GroenLinks ziet zonne- en windenergie als de beste manieren om energie op te wekken en af te komen van onze fossiele verslaving. We volgen de ontwikkelingen op het gebied van kleine kerncentrales kritisch.

We ondersteunen gemeenten bij hun opdracht om van het gas af te gaan. Initiatieven ten aanzien van warmtenetten, aquathermie en geothermie worden gestimuleerd.

RES: regionale energiestrategie

We ondersteunen de beide RES-regio's bij hun plannen. De energietransitie moet kansrijk, eerlijk en groen verlopen. Gemeenten spelen hierbij een voorname rol en verdienen ondersteuning. Daar waar gemeenten kansrijke projecten op gebied van wind en zon laten liggen of onnodig vertragen dient de provincie in te grijpen en zo nodig zelf de regie in handen te nemen.

Energieinfrastructuur: een noodzakelijke investering!

GroenLinks vindt het belangrijk dat bedrijven die willen verduurzamen niet tegengehouden worden door netschaarste. Het is daarom belangrijk om de lobby bij het Rijk voor een 380kV kabel voort te zetten. Deze netwerkcapaciteit is essentieel voor de vergroening van de Limburgse industrie.

Dossier energiecoöperaties: Weert Energie

'WeertEnergie is een energiecoöperatie met ruim 350 leden. WeertEnergie zet zich in voor het opwekken en leveren van lokale groene stroom. De coöperatie is opgericht in juli 2013 vanuit een burgerinitiatief en heeft geen winstoogmerk. Naast het opwekken en leveren, is het besparen van energie een belangrijk doel van de coöperatie.

WeertEnergie vindt het belangrijk dat een deel van de opbrengsten ten goede komt aan sociaal-maatschappelijke, duurzame projecten in de gemeente Weert (circulaire economie). Een voorbeeld van een lokale energiecoöperatie die hierin geweldig functioneert, is de energiecoöperatie WeertEnergie.'

Zie www.weertenergie.nl

C REGIONALE ONTWIKKELING EN GRENSOVERSCHRIJDENDE ARBEID

Limburg is niet alleen trots op haar steden, maar ook op haar platteland. Een zorg is dat in veel dorpen het inwonertal afneemt en voorzieningen steeds meer verdwijnen. Gelukkig wordt het platteland zelfredzamer. In de provincie bruist het van de initiatieven. Er is een nieuwe trend om zaken lokaal te organiseren. Waar zorginstellingen en gemeenten groter worden en de krachten bundelen, ontstaat ruimte voor specifieke, lokaal gedragen oplossingen: lokaal worden zorgcoöperaties opgericht waar zorg voor ouderen en begeleiding van andere mensen plaats vinden. Dorpsgemeenschappen geven zelf invulling aan hun voorzieningen. Nieuwe manieren van wonen en werken komen op, energie wordt lokaal opgewekt.

GroenLinks wil ook de lokale economie provinciebreed ondersteunen, zodat mensen dichterbij huis kunnen werken: dat is beter voor de thuissituatie, helpt bij het voorkomen van bevolkingskrimp in bepaalde gebieden, het levert een vermindering van de woon-werkmobiliteit op en is derhalve beter voor het milieu. Kleinschalige bedrijvigheid aan huis moet mogelijk zijn.

GroenLinks wil de centrumfuncties van steden versterken. Wij zien te vaak dat ondanks gemaakte afspraken zich toch detailhandel vestigt buiten de stadscentra en op industrieterreinen. De Provincie moet deze wildgroei beteugelen.

GroenLinks ondersteunt de beweging waarbij mensen in hun eigen leefomgeving een zichtbare rol krijgen, die herkenbaar is in de buurt. Dat bevordert de samenhang in dorp of wijk.

Een blijvende provinciale opgave is het wegnemen van juridische en praktische belemmeringen voor grensoverschrijdende arbeid. Daarvoor dient Limburg te lobbyen in Den Haag, Duitsland en België, maar ook een voortrekkersrol te nemen in grensoverschrijdende overleggen met verschillende partners.

D MOBILITEIT

De provincie Limburg moet het voortouw nemen door de infrastructuur zodanig in te richten dat deze toekomstbestendig is. Dus niet automatisch kijken naar uitbreiding van het wegennet, maar naar slimme oplossingen met gebruik van nieuwe technieken. Denk aan het uitrollen van voldoende oplaadpunten voor nieuwe energiebronnen, zoals elektriciteit en waterstof.

Wij zien voor de provincie geen rol in de exploitatie, maar wel in het aanjagen van deze ontwikkelingen bij marktpartijen.

Waar nu het grootste deel van het personenvervoer gebeurt met de particuliere auto zet GroenLinks in op het gebruik van het openbaar vervoer en de fiets. Het openbaar vervoer dient een aantrekkelijk alternatief te zijn met vlotte verbindingen en goede aansluitingen. Op mobiliteitsknooppunten kan men kiezen tussen deelauto, deelfiets of trein en bus. Treintrajecten dienen geëlektrificeerd te zijn, bussen rijden op waterstof of elektriciteit.

De trein

GroenLinks ziet Limburg ook als een knooppunt voor internationale treinverbindingen; onze ligging maakt ons tot de poort naar Nederland. GroenLinks wil deze functie uitbouwen door een goede aansluiting op het net van de ons omliggende landen. Wij zien Maastricht graag opgenomen in het internationale HSL-netwerk met verbindingen naar Brussel, Luik en Aken. Binnen Nederland is een doorgetrokken HSL Maastricht-Eindhoven-Amsterdam ons doel. Ook willen we nog tot diep in de nacht per trein naar Venlo, Maastricht of Heerlen kunnen reizen.

Naast de HSL zijn er nog regionale spoorlijnen die verbetering nodig hebben: de Avantislijn moet gerealiseerd worden, de 'drielanden-trein' moet zo snel mogelijk ook in drie landen gaan rijden en de Maaslijn (Roermond, Venlo, Nijmegen) dient zo snel mogelijk verbeterd te worden. De elektrificatie kan niet meer op zich laten wachten!

De Provincie neemt het voortouw in regionaal grensoverschrijdend OV-overleg met de Belgische en Duitse overheden.

Bereikbaar buitengebied

Om de leefbaarheid buiten de stedelijke agglomeraties te behouden dient daar een kwaliteitsimpuls op mobiliteitsgebied plaats te vinden. Voor inwoners die afhankelijk zijn van het OV, moeten er innovatieve oplossingen gezocht worden om het buitengebied bereikbaar te houden en sociale verbindingen te laten functioneren.

Fiets heeft de toekomst

De fiets wordt een steeds belangrijkere manier om ons te verplaatsen. Sinds de introductie van de elektrische fiets wordt het aantrekkelijker om per fiets langere afstanden af te leggen.

Het gebruik van de fiets in woon-werkverkeer neemt dan ook toe. Dit betekent dat we de infrastructuur ook aan moeten passen met het inrichten van snelfietsroutes evenals goed bereikbare en bewaakte fietsparkeerplaatsen bij OV-knooppunten en op centrale locaties. Wij willen dat de Provincie initiatieven die het fietsen stimuleren, ondersteunt.

Vrachtverkeer

GroenLinks wil dat de Provincie zich inspant om vrachtvervoer zo veel mogelijk per trein of schip te laten plaatsvinden. Niet alleen uit oogpunt van gezondheidswinst en milieubelasting, maar ook om de overvolle snelwegen A67, A76 en A73 te ontlasten.

Dossier Maastricht Aachen Airport

Wat GroenLinks betreft, wordt er geen publieke euro meer uitgegeven aan het vliegveld in Beek.

In 2022 besloot Provinciale Staten om het vliegveld open te houden en te investeren in onder andere de opknapbeurt van de start- en landingsbaan. Hier waren we het niet mee eens. Het vliegveld veroorzaakt milieuhinder, draagt bij aan extra stikstofuitstoot, tast de natuur en de gezondheid van omwonenden aan en bedreigt de toeristische sector van Zuid-Limburg.

Het vliegveld is een bodemloze put en zal nooit rendabel worden. Het is voor GroenLinks dan ook onaanvaardbaar om Limburgs belastinggeld aan het behoud van het vliegveld te besteden. Ruimte komt vrij voor andere doeleinden en geld komt vrij voor agrariërs, landschapsbeheer en toerisme.

Wij blijven strijden voor afbouw van het vliegveld. Zolang hiervoor geen meerderheid is te krijgen, zetten wij in op sluiting tussen tenminste 22.00 en 07.00 uur.

BIJLAGE: BEGRIPPENLIJST

Op volgorde van voorkomen in de tekst:

- SKNL:** Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap, regeling voor Natuurontwikkeling.
- exotenbeheer:** het beheer van exotische diersoorten, diersoorten die niet van origine in Limburg voorkomen.
- bijenhotel:** constructie die dient om met name bijen een woonplaats te geven.
- hydrologische systemen:** systemen die met waterbeheer te maken hebben.
- heggen/hagen/grafte:** laag groen landschapselement, natuurlijk ontstaan of door de mens aangelegd als landschapselement. Een graft is een knik of mini-terras op een helling, meestal begroeid met struikgewassen.
- NNN:** Nederlandse Natuurnetwerk. Voorheen goudgroene natuur.
- Beleid met betrekking tot Groenblauwe mantel:** beleid gericht op het behoud en vooral de ontwikkeling van een klimaatbestendig en veerkrachtig watersysteem en de ontwikkeling van groenblauwe waarden, natuur en landschap.
- Provinciale stikstofbank:** nog uit te werken idee om bij te houden wie hoeveel stikstof uitstoot, en waar stikstofuitstootrechten kunnen worden verhandeld, vandaar de metafoor van een bank.
- prioritair:** met voorrang.
- stikstofruimte:** stikstofuitstootrechten.
- geaardheid:** in deze context: seksuele geaardheid en/of voorkeur.
- lhbt'ers:** mensen die geschaard kunnen worden onder minderheden in seksueel opzicht, zoals, onder andere: lesbisch, homoseksueel, biseksueel, transseksueel, interseksueel.
- bio-based materialen:** bouwmaterialen die afkomstig zijn van planten en andere hernieuwbare materialen uit bos of zee. Tegengesteld aan niet-hernieuwbare materialen zoals petroleum.
- circulair:** betrekking hebbend op een kringloop.
- NOC*NSF sporten:** sporten die vallen onder het Nederlands Olympisch Comité * Nederlandse Sport Federatie
- BFF:** Bonnefanten First Friday, kunstproject met elke eerste vrijdag van de maand gratis toegang.
- Triple Helix-opzet:** in deze context: een projectaanpak waarin een combinatie van studenten, specialisten, ondernemers, onderzoekers én de overheid samenwerken.
- MKB:** Midden- en Kleinbedrijf
- R&D campus:** Research and Development campus. Research and Development taat voor 'onderzoek en ontwikkeling'. Kenmerkend voor R&D is dat in dit onderzoek (research) gestreefd wordt naar oorspronkelijkheid én vernieuwing. R&D is het creatief, systematisch en planmatig zoeken naar oplossingen voor praktische problemen.
- VDL Nedcar:** autoproducent van seriemodellen.
- LEF:** Limburgs Energiefonds.
- RES:** Regionale Energiestrategie.
- internationale HSL-netwerk:** internationaal Hogesnelheidslijn-netwerk. Treinverbindingen vanuit Limburg naar Brussel, Luik en Aken met spoorwegen geschikt voor hogesnelheidstreinen.
- OV:** Openbaar Vervoer

v.l.n.r. Mark Mülders, Geert Gabriëls, Thea Jetten, Toon Kerkhoff, Kathleen Mertens, Arlan Dautzenberg, Wim Naudé en Eric Sol